

Finnmarksløpet

Historien om det lille hundeløpet som vokste seg stort og samlet et helt fylke

The Finnmark Race

The Tale of the Small-Time Dog Race that Grew to Bring an Entire Region Together

Christine Smith-Simonsen

Førsteamanuensis i historie ved Institutt for arkeologi, historie og religionsvitenskap / Senter for fredsstudier,

UiT Norges arktiske universitet

Dr.art. 2007

christine.smith-simonsen@uit.no

Sammendrag

Finnmarksløpet er Europas lengste langdistanse hundeløp. Det gikk første gang av stabelen i 1981 og har gått hvert år siden, med unntak av pandemiåret 2021. Løpet har fått stor betydning for Finnmark og er med på å vise fram fylket for et stadig større publikum. Denne artikkelen løfter fram utviklingen fra å være et lite villmarksløp for noen få interesserte til å samle hele Finnmark i et av landsdelens største idretts- og kulturarrangement. Momentene som framheves, er den økende sportifiseringen og følgelig den stadig mer komplekse organiseringen av løpet, dynamikken med og koblingen til nærings- og kulturliv, og påfølgende mediedekning med et økende allment nedslagsfelt.

Nøkkelord

Finnmarksløpet, langdistanse hundekjøring, sportifisering, regionsutvikling

Abstract

Finnmarksløpet is Europe's longest long-distance dog race. It was first arranged in 1981, and has been run every year since, except for the pandemic year 2021. The race has acquired great importance for Finnmark and goes towards creating awareness of the region for an increasingly wider audience. This article highlights the race's development from being a minor wilderness dog race for a few enthusiasts to uniting the whole of Finnmark in one of Northern Norway's largest sporting and cultural events. It showcases the increasing sportification of the race, and consequently the increasing complexity of the organization, the dynamics with and connections to business and cultural life, and the subsequent growth in media coverage and impact.

Keywords

Finnmark race, long-distance dogsledding, sportification, regional development

Innledning

Festivaler og arrangementer er ofte med på å skape identitet og synlighet for steder, særlig om de gjentas over tid.¹ Enkelte steder har opparbeidet seg et nasjonalt, og til dels internasjonalt, varemerke knyttet til slike årlige kulturelle løft. Typiske eksempler er Molde og Kongsberg med sine jazzfestivaler, bluesbyen Notodden og det lille fiskeværret Træna, som en gang i året stiger opp av havet og blir til en kult-pop perle. En ting er den synligheten utad som slike arrangement medfører, men det innebærer også en betydelig samling og et løft av og for lokalsamfunnene. Det finnes tilsvarende arrangement på idrettsiden, som Ekstremsportveko på Voss og Midnight Sun Marathon i Tromsø. Et idrettsarrangement med stadig økende omfang og oppmerksomhet, er Finnmarksløpet, et langdistanseløp for hundekjøring som går rundt hele Finnmark fylke og varer i over en uke.

Hundekjøring har ingen historiske røtter i Norge, heller ikke i den nordlige delen; her ble sleder trukket av hest eller reinsdyr. Bruk av hundespenn og slede ble utviklet av urfolk i Russland, Grønland og Nord-Amerika, både til nødvendig frakt og ferdsel og til rekreasjon og konkurranse i ulike former. Innvandrere til Nord-Amerika, som gullgravere og jegere, tilignet seg denne kunnskapen og opparbeidet etter hvert et rutenett over lange distanser. Med økte ferdigheter kom også ønsket om å konkurrere, og de første hundeløpene blant nybyggerne skal ha gått alt fra midten av 1800-tallet. Det er imidlertid All Alaska Sweepstakes, arrangert første gang i 1908 av Nome kennelklubb, som regnes som starten på hundekjøring som moderne konkurransesport.² Den mest berømte hundekjøreren på denne tiden, blant annet for redningsaksjonen «Serumstafetten» i forbindelse med et difteriutbrudd i Nome, var nordmannen og kvenen Leonhard Seppala. Sammen med polar- og villmarksutforskere som Fridtjof Nansen, Roald Amundsen og Helge Ingstad bidro han til å gi inspirasjon og interesse for hundekjøring som rekreasjon og sport også i Norge. Lenge dreide det seg om såkalt ambulanseskjøring, etablert på 1930-tallet, som assistanse ved ulykker der annen transport ikke kom til. Etter andre verdenskrig ble de første hundeløpene arrangert, de fleste i form av kortdistanseløp med raske, korthårede hunderaser i spannet. Polare hunderaser ble også brukt i løp, men det var først med etableringen av Finnmarksløpet i 1981 at det kom et langdistanseløp for polare blandingshunder. Løpet ble startet av noen få entusiaster med en stor visjon: Finnmarksløpet skulle favne hele fylket, binde det sammen i ett stort arrangement og løfte det fram for et bredt publikum.³ Den visjonen skulle vise seg å bli virkelighet.

Finnmarksløpet er Europas lengste hundeløp og går en gang i året med Alta som start og mål. Tre sleder, fire mann og 22 hunder startet da løpet gikk første gang. Den gang var løypa på 262 km og gikk fra Alta til Karasjok og tilbake. Nå samler Finnmarksløpet godt over 100 kjørere og flere enn tusen hunder fordelt på tre ulike løpsklasser som til sammen strekker seg 2000 km rundt Finnmark. Det tilsvarer omtrent strekningen fra Alta til Oslo. Det første året fikk hele arrangementsstaben plass i en Volvo Duett.⁴ Nå må det drøyt 600 frivillige til for å drifte arrangementet og alle dets 13 sjekkpunkt langsmed løypa, og Finnmarksløpet er et eget aksjeselskap med styre, daglig ledelse og fast kontor.⁵

Dette er historien om det lille villmarksløpet for noen få spesielt interesserte som vokste seg til å bli et av landsdelens største idretts- og kulturarrangement, med både nasjonal TV-dekning og internasjonale nedslagsfelt. *Hva førte til denne utviklingen?* Denne

1 Tjora 2013.

2 Knudsen 2019: 22.

3 Arne Oddvar Nilsen (initiativtaker, arrangør og hundekjørere), intervju, Alta, 21. august 2019.

4 Sven Engholm (initiativtaker og vinner av FL 11 ganger), intervju, Karasjok, 22. august 2019.

5 Finnmarksløpet 2024a.

artikkelen vil framheve særlig tre vesentlige endringsfaktorer bak veksten av løpets utbredelse, oppslutning, påvirkning og nedslagsfelt: *Profesjonalisering* av arrangementet i takt med økt *prestasjonsorientering* og *omfattende samarbeid* med lokalt næringsliv, forvaltning, kulturliv og media. Før jeg tar fatt på det, vil jeg først redegjøre for eksisterende forskning og for kildegrunnet for arbeidet, og kort presentere formen på selve løpet.

Tidligere forskning og kildegrunnlag

Forskning på langdistanse hundeløp, norsk som internasjonal, er et relativt nytt fenomen og kommer i hovedsak fra medisin- og veterinærfag. Den dreier seg om kjørerne og hundenes fysiologiske forutsetninger og reaksjoner på utfordringer som kulde og søvndeprivasjon, og deres ytelsesevne. En del av disse problemstillingene tas opp i antologien *Dog Sledding in Norway: Multidisciplinary Research Perspectives* fra 2019, redigert av Rune Waaler og Knut Skjesol. Antologien byr også på historiske og sosiologiske perspektiv på hundekjøring som fenomen, herunder Inge Bugge Knudsens gjennomgang av sledesportens utvikling i norsk sammenheng, der Finnmarksløpet behandles i korte trekk. Vel så relevant for foreliggende artikkel er den økende forskningen på løpets betydning for turisme, lokalbefolkning og næringsvirksomhet. Det NFR-finansierte forskningsprosjektet «New turns in Arctic winter tourism» (2013–2017), ledet av sosiolog Bente Heimtun ved Institutt for reiseliv ved UiT Norges arktiske universitet, hadde en egen arbeidspakke om dette der Finnmarksløpet ble sammenlignet med Iditarod Trail Sled Dog Race (heretter Iditarod). De mest relevante publikasjonene fra det prosjektet for denne artikkelen er «Sled Dog Racing and Tourism Development in Finnmark» (2014) av sosiologene Kari Jæger og Arvid Viken, og «Co-creation in Events: Values of Volunteers and Volunteer Tourists at Iditarod in Alaska and the Finnmark Race in Norway» (2017) av Kari Jæger og sosiolog Line Mathisen. I tillegg kommer Brynhild Granås' artikkel fra 2018, «Destinizing Finnmark: Placemaking through dogsledding», og Kari Jægers avhandling i sosiologi, *Tourists and Communities in Rural Festival encounters: A mutually beneficial relationship?* fra 2019. Samlet sett argumenterer denne forskningen for hvordan arrangementer som Finnmarksløpet får betydning utover seg selv, fordi de skaper mening, identitet og fellesskap, og fordi de bidrar til å skape nye og utvide eksisterende lokale og regionale arenaer for (økonomisk) aktivitet. Det foreligger også noen masteroppgaver om løpet, og den mest relevante for denne artikkelen er fra faget reiseliv og nordlige studier av Alena Chukhanova, levert 2018. Hun utførte en begrenset kvalitativ undersøkelse av lokalbefolkningens oppfatning av løpets rolle og betydning med hensyn til å samle fylket, trekke turister, synliggjøre Finnmark som sted, og opplevelse av stolthet. Rent historiefaglig er det imidlertid lite å spore, hverken om Finnmarksløpet eller Iditarod, som er det mest nærliggende arrangementet å sammenligne med. Det kom imidlertid en bok i 2005 med tekst på norsk og engelsk med god oversikt over Finnmarksløpets utvikling så langt, forfattet av Stig-Martin Arctander.

Denne artikkelen inngår i et større sammenhengende arbeid der jeg ser på utviklingen av Finnmarksløpet. Hensikten er å gi et historiefaglig bidrag til den gryende forskningen omkring løpet, som synliggjør endringer over tid og løfter fram de omdreiningspunkt som har bidratt til det omfanget og den betydningen arrangementet har fått. Arbeidet har så langt resultert i den populærvitenskapelige boka *Vinterens vakreste eventyr: Finnmarksløpet*, utgitt på Orkana forlag i mars 2020.⁶ I november samme år kom en artikkel om betydningen av frivillig arbeid for avviklingen av arrangementet, «Finnmarksløpets frivillige»,

6 Smith-Simonsen 2020a. Boken ble skrevet til Finnmarksløpets 40-års markering, og utgivelsen ble finansiert av Finnmarksløpet A/S med støtte fra partnerne Sparebank1 Nord-Norge, Alta kommune, Finnmarks fylkeskommune og UiT Norges arktiske universitet.

publisert i *Altaboka 2020: Byen som møtested*.⁷ Den foreliggende artikkelen har imidlertid fokus på utviklingen av arrangementet og dets rolle og betydning for fylket: fra å være et lite hundeløp for en håndfull engasjerte til å bli et omfattende og profesjonelt arrangement som samler aktører på flere nivå over et større område, og som løfter fram Finnmark både nasjonalt og internasjonalt.

Kildematerialet består, foruten tidligere forskning og publikasjoner, i hovedsak av innsamlede utdrag fra aviser og blader, programhefter for arrangementet, samt protokoller og referat fra Sportslig Styre (senere Sportslig Komité) og Styret for Finnmarksløpet A/S. I tillegg har jeg gjennomført intervju med til sammen 48 personer med ulike roller og funksjoner i forhold til arrangementet, som hundekjørere og *handlere* (hjelpere), de som drifter sjekkpunkt, kjører løyper og på andre måter yter frivillig innsats, koordinatorene og arrangementsansvarlige, veterinærer, mattilsynet, journalister, næringsdrivende partnere og representanter for fylket og enkelte av de berørte kommunene. Intervjuene ble gjennomført som åpne samtaler uten noen forhåndsbestemt liste med spørsmål, men alle informantene mottok på forhånd et samtykke- og informasjonsskriv med presentasjon av temaet for og hensikten med prosjektet. Muntlig informasjon er flyktig og preges både av givers minne og sinnelag og av mottakers forståelseshorisont. Ved å intervju ulike informanter med ulik rolletilknytning har jeg hatt muligheten til å triangulere dette sammen med eksisterende skriftlig materiale og litteratur. Det har gitt en oversikt over kronologi, aktører, valg og dynamikk som danner grunnlag for presentasjon og drøfting i det følgende.

Finnmarksløpet, et langdistanse hundeløp

Finnmarksløpet ble til på inspirasjon fra langdistanseløpene Iditarod i Alaska, etablert i 1973⁸, og Nordic Marathon i Nord-Sverige, etablert i 1978⁹. Ønsket var å lage et hundeløp i form av en villmarksekspedisjon, der hensikten var å teste utstyr, ulike hundetyper og kjøreren selv i møte med ekstreme utfordringer. Finnmark framstod som ideelt til formålet, med store avstander og etablert infrastruktur. Der kunne man legge løpet langs eksisterende skutertraseer og bruke fjellstuene som sjekkpunkt. Utover det måtte kjørerne ha med det de trengte av mat og hundefôr, og utstyr til å kunne hvile på sporet. Løpet ble fastlagt til starten av mars. Da er man lengst ute av mørketida, samtidig som man ikke kom for tett på perioden med reinflytting og kalving.

På 1970- og 1980-tallet i Norge var det såkalt nordisk stil som var mest vanlig innenfor hundekjørersporten. Den innebærer at man snørekjører med én til fire raske, reinrasede hunder.¹⁰ Når kjøreren står på en slede, kalles det nomestil, og da har man flere hunder i spannet. Konkurranser innenfor nomestil er som regel langdistanse og over flere dager. Da må hundene kunne sove ute, så i denne grenen er polarhunder best egnet, og særlig såkalt Alaska husky. Dette er ulike varianter av polarhunder iblandet mer løpssterke raser gjennom generasjoner av avl myntet på langdistanse-egenskaper. Selv om disse blandingsene har et eget gruppenavn og kjørerne holder nøye rede på avlslinjene, er de ikke registrert som egen hunderase. Lenge ville ikke Norges hundekjørerforbund akseptere uregistrerte hunder i konkurranseløp. Det medførte en engasjert debatt i norsk hundekjørermiljø, og i 1984 var forbundet nær en splittelse da nomekjørerne ville starte sin egen forening.¹¹ Finnmarksløpet var et lite løp langt fra

7 Smith-Simonsen 2020b.

8 Bowers 2020. En forløper til Iditarod gikk i 1967 og 1969.

9 Aamot 1979: 6.

10 Knudsen 2019: 29–30.

11 Andersen 1985: 5.

sentrale strøk, så arrangørene lot seg ikke affisere særlig av Norges hundekjørerforbund sine regler. Det var dermed en av få konkurransearenaer for nomekjørere med blandingshunder. I 1985 kom forbundet til enighet med seg selv om å tillate blandingshunder, og fra samme år ble Finnmarksløpet medlem, og ble dermed samtidig en del av Norges idrettsforbund (NIF). Fra da kom Finnmarksløpet på terminlisten over godkjente løp, slik at kjørerne kunne planlegge sesongen, og løpet kunne være arena for mesterskap.¹²

De første elleve årene var Finnmarksløpet kun ett løp med én trasé, men fra 1985 kunne man delta i to klasser der den ene hadde en begrensning på antall hunder man kunne stille med. I flere år kjørte de to klassene samme trasé, men mot slutten av 80-tallet økte lengden årlig, noe som etter hvert slo uheldig ut for dem med et begrenset antall hunder. Fra 1992 ble traseen derfor delt i to ulike lengder,¹³ og utviklet seg til å bli det vi i dag kjenner som Åpen klasse/FL-1200, der man stiller med fjorten hunder og kjører en trasé på ca. 1200 km, og Begrensa klasse/FL-600 der man stiller med åtte hunder og kjører en trase på ca. 600 km (se figur 1). Løpene har innlagt et visst antall timer pålagt hvile, men utover det kjører utøverne like gjerne natt som dag. FL-600 tar ca. fire dager å fullføre, mens FL-1200 tar ca.

Kart 1. Kart over Finnmarksløpets tre løpetraseer, slik de gikk i 2024. Grafikk: NTB.

12 Knudsen 2019: 33. Se også «Velkommen fra Finnmarksløpekomiteen» i programbladet *Finnmarksløpet og Jotkaløpet 1985*.

13 Arne Oddvar Nilsen, intervju, Alta, 21. august 2019.

en uke. Som en rekrutteringsarena har det fra 2014 vært arrangert en egen klasse for aldersgruppen 15–17 år, FL-Junior. Denne klassen kjører en kortere trasé på rundt 200 km med tre sjekkpunkt, og ungdommene bruker ca. ett døgn på å gjennomføre. Et viktig særtrekk for hundekjøring er fraværet av skiller ut fra alder og kjønn. I hovedklassene konkurrerer dermed kvinner og menn fra 18 år og oppover på like vilkår.

Sportifisering – «selskrotter» versus «kondomkjørere»

«Sportifisering» er et begrep som ifølge historiker Matti Goksøyr klargjør hva som er de pregende prinsippene for moderne sport.¹⁴ I sin bok *From Ritual to Record* fra 1978 definerte sportshistoriker Allen Guttmann disse prinsippene som tilstedeværelse og/eller økende grad av sekularitet, like forutsetninger, spesialisering, rasjonalisering, byråkrati, kvantifisering og rekordnotering. Guttmann brukte ikke begrepet «sportifisering», men i etterordet i nytgivelsen av boken i 2004 reflekterer han over begrepet «modernisering» og etiske konnotasjoner til dette, og presiserer at moderne sport kun innebærer en teknisk forbedring av organisering og ytelse.¹⁵ Sosiologen Arve Hjelseth forklarer sportifisering som prosessen der sportens ytre rasjonalitet – å utøve ferdigheter som var nyttige for liv og samfunn – viker for dens indre rasjonalitet, det vil si å utøve sporten for sportens skyld alene: for å mestre, prestere, vinne.¹⁶ Hundekjøringens ytre rasjonalitet, å frakte gods og mennesker ved bruk av hunder og slede er et fenomen som stammer fra arktiske samfunn. Aktivitetens indre rasjonalitet, å utøve hundekjøring kun for sportens skyld, oppstod i de samme samfunnene, gjennom ulike konkurranser arrangert for fornøyelse og sosialt fellesskap. Som nevnt innledningsvis ble de moderne variantene av hundekjørerløp utviklet i gullgruvesamfunn og andre utposter i Alaska, i takt med erobringen av og tilflyttingen til disse områdene. Det første og lengste løpet på den tiden var All Alaska Sweepstakes (1908–1917), som gikk 650 km fra Nome til Candle og tilbake igjen.¹⁷

Sportifisering av en idrett betegner en prosess som omfatter endringer på ulike felt av organiseringen, som tilrettelegging av standardisering og normering, tidsbegrep og tidtaking, og differensiering med hensyn til forutsetninger, eller økt konkurranse-, rekord- og prestasjonsorientering. Flere av disse aspektene er relevante med hensyn til Finnmarksløpet, om enn noen mer enn andre. I det følgende vil jeg ta for meg de to mest tydelige endringsprosessene. Først *profesjonaliseringen* av organiseringen i form av etableringen av mer formelle eierskaps- og driftsstrukturer, dernest utviklingen i retning av en økt *prestasjonsorientering*.

Som så mange gode ideer ble også Finnmarksløpet til rundt et kjøkkenbord.¹⁸ Alta Trekkhundklubb tok det formelle eierskapet, og gjennomføringen var og er årets store dugnad for medlemmene. De første 20 årene forble planleggingen og organiseringen et ambulerende kjøkkenbordforetak. Det hele hvilte på frivillighet, driftet av et knippe ildsjeler, og etter hvert som arrangementet vokste i omfang og nedslagsfelt, kunne det holde hardt å få det hele til å gå rundt. Ikke sjelden var det de samme som var involvert i løypetråkking, utkjøring av depot til sjekkpunkt, registrering og briefing av deltakere, og en rekke andre praktiske forberedelser, som også stilte til start med alt hva det krever av egne forberedelser.¹⁹

14 Goksøyr 1988: 59. Begrepet stammer fra Elias 1971.

15 Guttmann 2004: 167.

16 Hjelseth 2016: 317.

17 Cellura 1990; Nilsen 2017.

18 I forbindelse med et sosialt treff hjemme hos Sven Engholm og Ellen Width i Russeluft utenfor Alta, en kveld i 1980. Sven Engholm, intervju, Karasjok, 22. august 2019.

19 Arne Oddvar Nilsen, intervju, Alta, 21. august 2019.

Det første steget vekk fra kjøkkenbordfasen gikk så langt som til stua. 25. august 1997 holdt det nyopprettede Sportslig Styre – senere Sportslig Komité for Finnmarksløpet – sitt konstitueringsmøte, og i det håndskrevne referatet kan man lese at man skulle møtes hver tredje uke på omgang hjemme hos styrets medlemmer.²⁰ Styret var underlagt Alta Trekkhundklubb, og denne dreiningen mot en mer organisert form kom etter en lang debatt i miljøet: Skulle man fortsette som et utelukkende dugnadsbasert foretak for spesielt interesserte, eller skulle arrangementet kommersialiseres med sponsoravtaler og utvikles til et profesjonelt idrettsarrangement med alt det ville innebære av reguleringer og tilrettelegginger? Det var et tydelig og uttalt ønske i klubben å beholde den kontrollen over utforming og målsettinger som dugnadsvarianten gav, men samtidig innså flertallet at det hele allerede var blitt for omfangsrikt. Det var for risikabelt å være avhengig av frivillighet for å få alle oppgaver dekket, særlig de som krevde spesialkompetanse, eller som nærmest ble heltidsjobber i enkelte perioder.²¹

«Kommersialiseringslinja» vant, og i 2001 ble Finnmarksløpet opprettet som et aksjeselskap med eget styre, daglig leder og et kontorlokale.²² Senere ble staben utvidet med presseansvarlig (2007) og frivilligkoordinator (2011). Eierskapet forble hos Alta Trekkhundklubb, som største aksjeeier med 20 % av aksjene, mens ytterligere fem privatpersoner gikk inn med 16 % hver. Forutsetningen for opprettelsen av selskapet var at det ikke gis utbytte; alt av overskudd går tilbake til driften. Dette sikret en større grad av forutsigbarhet, i hvert fall på den økonomiske siden. Ordningen med daglig ledelse gav også en tydeligere rollefordeling, der Alta Trekkhundklubb i regi av Sportslig Komité kunne konsentrere seg om nettopp de rent sportslige sidene ved arrangementet, som løypetraseer, reglement og utviklingen av løpet som konkurranse, mens alt det økonomiske og praktiske ble koordinert fra Finnmarksløpskontoret.²³

Den eneste relativt faste inntekten løpet har hatt, er startkontingenten, men en stor del av arrangementets «kapital» består av frivillige arbeidstimer.²⁴ Antallet har selvsagt variert gjennom årene, selv om det for det meste har økt. I 1992 rapporterte avisa *Finnmark Dagblad* at det var hele 200 frivillige funksjonærer i sving,²⁵ mens i dag er det godt over 600 frivillige som skal til for å få avvirket Finnmarksløpet.²⁶ Noen av disse er enkeltmennesker som ellers ikke har noen tilknytning til hundekjøring. Brynhild Granås har argumentert for hvordan det oppleves som meningsbærende å få være en del av sirkuset.²⁷ Det er ikke uvanlig at folk kommer ens ærend, også langvegsfra, og tar arrangementet som en (arbeids)ferie. Flere av disse har vært årvisse bidragsytere med faste ansvarsposter. Finnmarksløpets utbredelse har således trukket til seg turister av både det bivånende og det deltakende slaget.²⁸ På den måten kan mulighetsrommet for frivillig innsats også regnes som en form for kulturell kapital, knyttet til regionens potensial for turisme og opplevelser og utviklingen av industrien rundt dette feltet. De fleste samarbeidspartnerne som løpet har knyttet til seg siden det ble et aksjeselskap, er da også interessenter i nettopp turismemarkedet.

20 Finnmarksløpskontoret. Møteprotokoll for Sportslig Komité. Referat fra møte 25. august 1997.

21 Kari Jæger (arrangør, rennleder og hundekjører), intervju, Alta, 15. oktober 2019.

22 Finnmarksløpskontoret. Møteprotokoll for FL A/S. Referat fra konstitueringsmøte 6. september 2001.

23 Svanhild Pedersen (daværende daglig leder FL A/S) og Trond Anton Andersen (presseansvarlig FL A/S), intervju, Alta, 20. august 2019.

24 Smith-Simonsen 2020b.

25 Leland 1992.

26 May Britt Bakke Jøraholmen (frivilligkoordinator FL A/S), intervju, Alta, 15. oktober 2019.

27 Granås 2018: 50–51.

28 Chukhanova 2018; Jæger & Mathisen 2017.

For arrangementet sin del har slike avtaler betydd en kjærkommen økonomisk og annen praktisk støtte. For partnerne har Finnmarksløpet kommet til å representere en viktig og tydelig synliggjøring av regionen, blant annet som en del av markedsføringen i forbindelse med den voksende vinterturismen. I 2013 beskrev Kari Jæger og Arvid Viken dette forholdet som symbiotisk, og spådde at det ville øke i omfang.²⁹ Det fikk de mer enn rett i; vinterturismen i nord har siden antatt nærmest overveldende proporsjoner.³⁰

Majoriteten av de frivillige som mobiliseres, kommer imidlertid med via ulike lokale organisasjoner og institusjoner. Helt siden starten har arrangørene søkt og etablert samarbeid med øvrige trekkhundklubber, folkehøgskoler, universitetscampuser, militærgarnisoner og ulike ungdoms- og utdanningsinstitusjoner i fylket, som alle har mønstret frivillige til arrangementets mange og ulike oppgaver. Hytteoppsitterne på fjellstuene har heller ikke gått klar, da de fleste av disse har vært mer eller mindre frivillig involvert som sjekkpunkt gjennom årene. Eller som det står i lederen i Finnmarksløpets eget programblad for løpet i 1990: «Vi takker alle våre funksjonærer som gjorde en utmerket jobb, videre alle som gjorde en god jobb uten å bli spurt.»³¹

En annen stor endring man kan spore over tid med hensyn til sportifisering av Finnmarksløpet, er utviklingen i retning *prestasjonsorientering*. Finnmarksløpet har hele veien vært en såkalt cgs-idrett (centimeter, gram, sekunder),³² der den som kommer først i mål etter å ha kjørt en viss distanse, har vunnet konkurransen. Finnmarksløpet var meget tidlig ute med et eget datasystem for tidtaking, K2, iverksatt fra 1990. Dette systemet ble kjønt som Resultatservice og ble siden tatt i bruk også av andre løpsarrangement.³³ Standardisert regelverk var også noe som kom relativt raskt på plass, skjønt reglene for det første løpet i 1981 var noe man ble enig om i stua hjemme hos en av initiativtakerne kvelden før starten gikk.³⁴ I de påfølgende årene ble disse nøyere utarbeidet, inspirert av reglementet Nome kennelklubb nedfelte for All Alaska Sweepstakes, og som fremdeles er grunnlaget for konkurranse med sledehunder.³⁵ Siden de reglene var beregnet på et langdistanseløp i nomestil, akkurat som Finnmarksløpet, fant arrangørene det mer egnet som grunnlag enn Norges Hundekjørerforbunds regler, som var tilpasset kortdistanse i nordisk stil. Det var i det hele tatt få andre lignende løp på den tiden, så i praksis ble det Finnmarksløpet som utviklet normen for langdistanse hundeløp i Norge. Både normene og reglene er imidlertid høyst dynamiske og tilpasses stadig sportens utvikling og endringer.³⁶

Det var mye som var eksperimentelt og utprøvende med Finnmarksløpet på 1980-tallet, og hele utgangspunktet for løpet var jo nettopp å teste seg selv, utstyret og hundene. Etter som flere kjørere kom til og arrangementet vokste og fikk mer oppmerksomhet, meldte det seg imidlertid stadig flere sportifiserende elementer, og på 1990-tallet delte deltakerne seg i to hovedleirer: «Kondomkjørerne» (uttrykket henspiller på skibekledningen kondomdress), som ønsket at løpet i større grad skulle organiseres med sjekkpunkt med depot og mulighet for bistand fra handlere, og «selskrottene» (selpek var et ikke uvanlig klesplagg blant kjørerne i de første årene), som ønsket at løpet skulle forbli mest mulig som en

29 Jæger & Viken 2014. Se også Jæger 2019.

30 NHO Reiseliv 2024.

31 «Leder» i programbladet *Finnmarksløpet 1990*.

32 Hjelseth 2014.

33 Arne Oddvar Nilsen, intervju, Alta, 21. august 2019. K2 ble utviklet av Helge Johansen i samarbeid med Nilsen.

34 Finnmarksløpskontoret. FL A/S arkiv. Referat fra løpet i 1981.

35 Cellura 1990: 39.

36 Jan Gunnar Vian (rennleder), intervju, Alta, 16. oktober 2019.

villmarksekspedisjon.³⁷ I korthet kan man si at kondomkjørerlinja var den som vant fram. Fra 1990-tallet ble det opprettet stadig flere sjekkpunkt, og stadig mer tilrettelegging for både kjørere og publikum. Sjekkpunktene ligger tilgjengelig ved veg og annen infrastruktur som spise- og overnattingssteder, det kjøres ut depot med utstyr og hundemat, løypetraseer og veger skiltes grundig, og løypesålen prepareres i måneder før start. Arrangementet ble et løp der deltakerne følges av handlere som bistår på sjekkpunkt med oppvarmet bobil, ferdig middag og tørre klær, tett fulgt av presse og publikum. I kjølvannet av denne utviklingen har det kommet stadig bedre utstyr og avl av mer tilpassede hundetyper, noe som igjen har ført til raskere kjøretider. Som tidligere sjekkpunktansvarlig i Karasjok har beskrevet det: «Før var hundene litt sånn bulldozeraktig kraftige typer som tålte en vinternatt, nå er de reneste Formel-1 motorene.»³⁸

En lignende beskrivelse kan brukes på menneskene som kjører dem. Oppsitter på Levajok Fjellstue omtalte lattermildt de første kjørerne som en gjeng villmarkens sønner med kongler og granbar i skjegget, som kom ut av skogen én gang i året for å kjøre Finnmarksløpet.³⁹ Da løpet ble opprettet, var sledekjøring noe som ble forbundet med pel-sjegerliv og polarhelter gjennom skildringene til Jack London, Roald Amundsen og Helge Ingstad. Langdistanseløp var for barske menn som ikke talte kuldegrader, men hvor mange hunder som skulle til for å holde varmen om natta. I 1984 meldte bladet *Nome-Norge* at en av veteranene hadde utviklet sin egen racingdress: gummistøvler, tynn anorakk og snus, og det måtte jo virke, «for han løper som ei fjellgeit og kjører bra. På spannet har han bl.a. en halvulv».⁴⁰ Fra 1990-tallet og framover medførte den økende sportifiseringen en utkrystallisering av en profesjonalisert tet-elite, med tipp topp utstyr og fullt oppbud rundt seg, som har opparbeidet seg bedre forutsetninger i konkurransen enn majoriteten av deltakerne.

Finnmarksløpet er da også en arena for mesterskap. Siden 1987 har norgesmesterskapet (NM) i langdistanse hundekjøring vært inkludert i en eller to klasser hvert år. De siste årene har NM alternert mellom Finnmarksløpet og Femundløpet. Det ene året er det NM i Finnmarksløpets Begrensa klasse, mens Femunden holder NM i Åpen klasse og Juniorklassen, og det neste året er det motsatt. I 2015 og i 2023 hadde Finnmarksløpet status som verdensmesterskap (VM) i langdistanse hundekjøring. Løpet la da inn en egen RNB-klasse for henholdsvis FL-500 (2015) og FL-600 (2023). RNB står for Registrated Nordic Breed, altså renrasede hunder. I 2015 ble alle de fire klassene vunnet av kvinnelige kjørere. I 2023 var det kun FL-Junior som kunne skilte med kvinnelig vinner, men til gjengjeld var åtte av de ni kjørerne i den klassen jenter.⁴¹ Det lover godt for fortsatt utjevning av kjønn i sporten.

Likevel er det fremdeles noe ved Finnmarksløpet som handler om mer enn å vinne, objektivt sett. Rune Waaler og Tor Oskar Thomassen har undersøkt hvordan hundekjøring kan forstås i vår samtid, og hvorvidt det representerer et brudd med moderniteten.⁴² De framhever hvordan hundekjørere i langdistansekonkurranser over tid har tilegnet seg, og vært med å utvikle, stadig bedre utstyr og strategier for å holde tritt med sportifiserende elementer som tid og resultat. De er således en del av, og avhengig av, ekspertsystemer og forbrukerkultur. Dersom man sikter mot tetsjiktet, krever det en heltidsutøvelse på linje

37 Jan Navjord (hundekjører og medarrangør), intervju, telefon, 1. november 2019.

38 Tormod Svineng (tidligere sjekkpunktansvarlig, Karasjok), intervju, Karasjok, 22. august 2019.

39 Anne-Margrete Molle Krogh (opsitter for Levajok Fjellstue 1972–2014), intervju, telefon, 1. november 2019.

40 N.N. 1984.

41 Finnmarksløpet 2024b.

42 Waaler & Thomassen 2019.

med andre moderne toppidrettsutøvere. Samtidig medfører det å være hundekjører, også uten nevneverdig konkurranseinteresse, at hverdagen er tett knyttet til stell og oppdrett av et større antall hunder. De fleste har en annen jobb ved siden av som sørger for inntekt. Det er kun få som mottar støtte i form av sponsormidler, og da gjerne ved at de er med i sammenslutninger i team som bytter på å kjøre de store konkurransene. Likevel er det en aktivitet som krever at utøveren lever litt «på siden» av det moderne liv, i den forstand at de lever uten å ha et tydelig skille mellom jobb og fritid, og gjerne er mest mulig selvhjulpne i alle praktiske henseender. Oppfatningen av hundekjøring som en egen livstil, og som tettere knyttet til naturen enn de fleste moderne liv, lever dermed videre.

De siste ti årene har en økende debatt om hundevelferd i forbindelse med langdistanseløp aktualisert den gamle dragkampen om hva slags type løp Finnmarksløpet bør være. Vil en fortsatt utvikling av tilrettelagte løyper med sjekkpunkt med tørr halm og varme ulltepper til hundene, og et stadig mer regulert system med pålagte hviletider og obligatorisk veterinærsekk på alle stopp, være den beste måten å sikre hundenes velferd på under stadig sterkere konkurransepress? Eller vil den slags «etappekjøring» bare øke tempoet og dermed presset på hundene? Ville det å vri det mer over i den opprinnelig tenkte villmarksvarianten, som et lengre og mindre assistert løp på linje med Iditarod, tvinge kjørerne til bedre å disponere både egne og hundenes krefter? Et forsøk på å imøtekomme ønsket om mindre tilrettelegging ble et såkalt villmarkssjekkpunkt for FL-1000 (nå FL-1200) opprettet fra 2015.⁴³ Det er lagt til Øvre Pasvik, mellom sjekkpunktene Neiden og Kirkenes, og dit er det ingen adgang for hverken presse, publikum eller handlere. Kjørerne får tilgang til depot med hundefôr og halm, alt annet må de ha med og ordne selv. I 2020 ble det lagt til et slikt sjekkpunkt for FL-600 også, ved Masi. Denne typen sjekkpunkt innebærer trolig en etterlengtet pause fra sirkuset for de konkurrerende kjørerne, og kanskje også for hundene, men de utgjør kun en liten del av løpet. Med hensyn til ren hundevelferd har tiltakene de senere år bestått i strengere krav til veterinærsekk og stadig mer regulert obligatorisk hvile.

Uansett er det for de fleste kjørerne av Finnmarksløpet ennå litt igjen av det Sven Engholm har kalt forskjellen mellom det «absolutte» og det «relative» resultat, der det absolute er å være den raskeste, å vinne rent objektivt sett, mens det relative er å lykkes med å få det beste ut av det man rår over – seg selv, hundene og utstyret – hvilket representerer en slags moralsk seier.⁴⁴ Det bringer oss tilbake til det innledende poenget i denne delen, med Hjelseths skille mellom sportens indre og ytre rasjonalitet: Trass i sportifiseringens virkninger med hensyn til profesjonalisering og resultatorientering har Finnmarksløpet fortsatt rom både for dem som kjører for å vinne, og for dem som kjører for å vinne over seg selv.

Ringvirkninger – motstand og samarbeid

En tredje stor, og meget betydningsfull, endring over tid for Finnmarksløpets utbredelse og etter hvert betydning for fylket som helhet er utviklingen av et *omfattende samarbeid* med lokale aktører og media. Ettersom antall sjekkpunkt ble utvidet, og publikumsaktiviteten økte både på og mellom sjekkpunktene, ble stadig større deler av Finnmarks befolkning involvert i arrangementet, både som medvirkende og som tilskuere. Utviklingen fikk konsekvenser også for turistnæringen og synliggjøringen av Finnmark som destinasjon.⁴⁵

Lenge gikk løypa i en runde fra Alta via Karasjok og så østover via Beivasgiedde til Lappoloubal før den snudde tilbake til Alta (se kartet). I tillegg til Karasjok tjente de åpne

43 Andreasen mfl. 2019: 286–287.

44 Sven Engholm, intervju, Karasjok, 22. august 2019.

45 Chukhanova 2018.

fjellstuen som sjekkpunkt der de som ønsket det kunne varme seg og ta en liten hvil. Deltakerne var i stor grad overlatt til seg selv etter de forlot startstreken, mens støttekorps og publikum stod igjen i Alta og visste lite om hvordan det lå an, før kjørerne kom tilbake én etter én – til alle døgnets tider. Til forskjell fra Alaska, der Iditarod går, er de fleste bebodde strøk på Finnmarksvidda tilgjengelig med bil, men de første årene måtte kjørerne selv kjøre rundt etter løpet og hente hunder de hadde måttet sette igjen for stell på sjekkpunktene. Det kunne bli dryge tak for slitne deltakere, særlig for dem som også hadde lang veg hjem igjen sørover.⁴⁶

Kart 2. Løypa slik den så ut i 1987. Faksimile fra Finnmarksløpet programblad for det året.

Ideen om å lage et hundesledeløp i Finnmark var, som nevnt, tuftet på mulighetene for lange strekninger med villmark kombinert med eksisterende infrastruktur i form av fjellstuer og eksisterende løypetraser. Regionen bød imidlertid også på noen utfordringer i form av reindrift og skutertrafikk. Skuterkjørere var ikke udelte begeistret over å få løypene fulle av hundespenn, hverken i forbindelse med løpet eller med trening ellers i sesongen. Én ting var oppfatningen av at de forringet løypene med potekrafs og skit, men det var også en frykt for sammenstøt i vintermørket. Dette spisset motsetningene mellom de ulike brukergruppene av løypenettet. Den samme motviljen gjaldt for så vidt deler av befolkningen ellers. Hundekjørere ble ansett for å være uflidde raringer, og bikkjene deres representerte hundeglam og tilgrising av ferdselsveger for andre turfolk. Mange var også engstelige for polarhunder, som ofte framstod som villere og potensielt aggressive mot både folk og andre hunder. Det var i det store og hele mye motstand mot hundekjøring og arrangement av langdistansekonkurranser de første årene. Ikke sjelden opplevde arrangørene sabotering i form

⁴⁶ Stein Håvard Fjested (hundekjører), intervju, telefon, 4. november 2019.

av fjerning av løypestikker og sanding av traseen, og ett år fant man glasskår stødd utover løypa like etter startstreken.⁴⁷ Det var først da løpet vokste til utover 1990-tallet, og begynte å bli en publikumsbegivenhet, at stemningen endret seg og støtten ble bredere, både fra næringslivet og lokalbefolkningen generelt.

Nå var ikke hundekjørere og skuterkjørere nødvendigvis to atskilte grupper. Snøskuter er et vanlig framkomstmiddel i Finnmark, og ofte det mest hensiktsmessige. Hundekjørere hadde gjerne selv skuter, og etter hvert også motoriserte firhjulinger (ATV) til bruk for bar-markstrening. Det gjorde det mulig å komme til enighet og omforent forståelse av retningslinjer for sikkerhet og bruk av traseene. For å få gode løyper til Finnmarksløpet er man helt avhengig av å arbeide opp en solid såle for løypa, så traseen kjøres opp jevnlig allerede fra januar. Mange av dem som stiller som frivillige løypekjørere i forkant og på følgeskuter undervegs, har aldri satt sin fot på en hundeslede, men har i årevis gladelig stilt sin kapasitet til rådighet for arrangementet. I 1999 inngikk Finnmarksløpet et samarbeid med skuter- og ATV-forhandleren Polaris og deres stedlige kontor i Nordreisa. For arrangørene betød det tilgang på maskiner, og for Polaris var det en god måte å få testet ut nye modeller på. I dag er det et tyvetalls skutere som lånes ut fra januar og ut mars, til bruk for løypestikking, opparbeidelse av såle, følgekjøring under løpet og opprydding av stikker i etterkant.⁴⁸

Hunder, og særlig polarhunder, jakter gjerne på rein om de får sjansen, og reglementet var helt fra starten glassklart på at alle hunder måtte holdes under kontroll til enhver tid. Deltakere som ble observert med løse hunder, ville bli diskvalifisert umiddelbart, og eier ville bli holdt ansvarlig for eventuell skade forvoldt av hunden(e).⁴⁹ Uhell forekom likevel, i forbindelse med både løp og trening. Forholdet til reindriftnæringen har dermed ikke alltid vært like lett, og det har vært flere situasjoner med steile fronter på begge sider. Når interessekonflikter oppstår, er det gjerne dialog som gjelder, og det har gått med noen liter kaffe over bordet i årenes løp for å løse flokene. Av og til måtte arrangørene legge om traseen for å unngå forstyrrelse av reinflokker, og løypekjørerne har jevnlig kontakt med reindriftsutøverne for å være i forkant av eventuelle kollisjoner. Reindriftnæringen har også kommet løpet til gode, fordi flere av utøverne har delt av sin erfaring og kunnskap om landskapet.⁵⁰

Finnmarksløpets trasé ble utvidet mot slutten av det første tiåret. I 1989 ble løypa lagt innom Kautokeino, og fra 1991 kom det et sjekkpunkt ved Masi. Det innebar at traseen gikk over store deler av reinbeiteområdet i denne delen av Finnmark. Ikke alle aktørene i næringen var bekvemme med det, og i årene som fulgte, var kommunikasjonen mellom arrangører og reindriftnæringen i disse områdene krevende, inntil den til slutt brøt sammen på begynnelsen av 2000-tallet.⁵¹ På den tiden hadde Finnmarksløpet vokst seg relativt stort med hensyn til samarbeid med nærings- og kulturliv, og ønsket å ekspandere ytterligere. Nå så man mulighetene til å realisere en gammel drøm om å kjøre løpet hele vegen om Kirkenes. Hundekjørermiljøet i Øst-Finnmark hadde fått et solid fotfeste og kunne ta seg av mye av den praktiske tilretteleggingen. De mer befolkede områdene i denne delen av fylket, inkludert Kirkenes med sentral flyplass, bød i sum på bedre strukturelle muligheter for et mer publikumsvennlig arrangement.⁵² Fra 2003 la dermed arrangørene traseen for FL-1000

47 Geir Landmark og Pål Leinan (initiativtakere og arrangører), intervju Alta, 16. oktober 2019.

48 Arild Sundby (Polaris Norway), intervju, Alta, 14. oktober 2019.

49 Punktene om diskvalifisering og skadeansvar kom med i reglementet fra 1984, jf. programbladene *Finnmarksløpet 1983* og *Finnmarksløpet 1984*, og de er fremdeles med i dagens reglement.

50 Magne K. Johansen (tidligere løypesjef), intervju, Alta, 18. oktober 2019.

51 Roger Dahl (arrangør, hundekjører), intervju, Alta, 20. august 2019.

52 Arctander 2005: 94.

om Øst-Finnmark, og kuttet samtidig den sørvestre sløyfen. Dette var til glede for enkelte aktører, men til like stor misnøye for andre, så da Kautokeino og Masi igjen ble innlemmet som sjekkpunkt for FL-600 fra 2018, var det med positiv respons fra det lokale kultur- og næringslivet.

Utvidelsen av løypas lengde og utbredelse fikk konsekvenser også for arrangementets nedslagsfelt. For hvert sjekkpunkt ble det involvert stadig nye grupper frivillige. I utgangspunktet var det Alta Trekkhundklubb som stod for hovedtyngden av dugnadsarbeidet, men etter hvert ble også øvrige trekkhundklubber i fylket koblet på, som Sledehundklubben Davvin i Karasjok, og fra 2003 også Sør-Varanger Sledehundklubb. Ansvaret for å drifte sjekkpunktene ble ofte gitt til organisasjoner eller institusjoner, som regel via kontaktnettet til arrangørene og de lokale kjørerne. Alta (tidligere Øytun) Folkehøgskole kom tidlig med; allerede i 1983 var elever herfra medhjelpere i forbindelse med starten, og etter utviklingen av skolens hundekjørerlinje fra slutten av 1980-tallet økte skolens engasjement i avviklingen av løpet. Fra 1988 har hundekjørerklassen vært med på å lede sjekkpunkt, i tillegg til å ha ansvaret for starten.⁵³ Siden kom også hundekjørerlinjen ved Folkehøgskolen 69° Nord i Malangen i Troms med som frivillige. Det samme gjorde Finnmarkskollektivet, en behandlingsinstitusjon for rus og avhengighet, og for beboerne der har deltakelsen i arbeidet på linje med øvrige frivillige vært en mulighet til å få en positiv pause fra merkelappen rusmisbruker.⁵⁴ Likeledes har beboere og ansatte ved Alta ungdomssenter vært involvert som funksjonærer, både i Alta og på sjekkpunkt.⁵⁵ Alta videregående skole og UiT Norges arktiske universitet har de senere årene gjort Finnmarksløpet til en viktig praksisarena, og fått deltakelse som frivillig inn i fagplanene for flere av sine linjer og utdanninger. I Kirkenes var det Sør-Varanger Lotteforening som tok ansvar for organiseringen av sjekkpunktet, sammen med Garnisonen i Sør-Varanger, som også bidro til løypekjøring og andre forefallende oppgaver rundt løpet. Pasvik (tidligere Svanvik) Folkehøgskole kom også med da løypa ble lagt østover, og har driftet sjekkpunkt i Øvre Pasvik og Neiden siden.⁵⁶

Trass i utvidelsene forble Alta Strand Camping arnestedet for Finnmarksløpet til langt ut på 2000-tallet. Der gikk start og målgang, og hytte nummer 10 fungerte som sekretariat og samlingspunkt for kontakt og aktivitet. Eierne ønsket arrangementet velkommen, med en klar holdning om at det var viktig å være med å skape aktivitet, opplevelser og omdømme «om det skulle bli noe fart på friluft- og turistbransjen i den nordnorske periferien».⁵⁷ Det tok tid før resten av det lokale næringslivet åpnet øynene for den muligheten. Motstanden var stor mot å få sentrum full av hunder, men mot slutten av 1990-tallet ble det etablert en såkalt showstart fra sentrum i samarbeid med lokale sponsorer.⁵⁸ Målgangen fortsatte imidlertid å være ved Alta Strand Camping. Først i 2006 ble denne også lagt til sentrum, og det var også første gangen Vangelis' «Conquest of Paradise» ble spilt over høytaleranlegg for hver kjører som kom inn.⁵⁹

Det var ellers lite man så til kjørerne mellom start og målgang. I et forsøk på å gjøre løpet mer publikumsvennlig opprettet Alta Trekkhundklubb i 1986 en egen følgebuss som

53 Harald Tunheim (hundekjører og arrangør), intervju, Alta folkehøgskole, 17. oktober 2019. Linjen ble utviklet og siden drevet av Tunheim.

54 Jan Navjord, intervju, telefon, 1. november 2019.

55 Rita Hallvik (hundekjører, TD, rennleder og ansatt ved Alta ungdomssenter), intervju, Alta, 14. oktober 2019.

56 May Britt Bakke Jøraholmen, intervju, Alta, 15. oktober 2019.

57 Folke Strand (eier, Alta Strand Camping), intervju, Alta, 17. oktober 2019.

58 Kari Jæger, intervju, Alta, 15. oktober 2019.

59 Hanna Rosenberg (tidligere daglig leder FL A/S), intervju, telefon, 30. oktober 2019.

presse og andre interesserte kunne melde seg på. Bussturen fulgte teten rundt, via enkelte av sjekkpunktene, med innlagte kulturtilbud, overnatting og servering av lokal mat. Alta Trekkhundklubb overlot opplegget til profesjonelle aktører i 1989, og da turen ble annonsert siste gang i 1991, hadde det utviklet seg til et gjennomført turisttilbud på en hel uke.⁶⁰ Fra 2009 kom det et nytt omreisende initiativ på veien, denne gangen i regi av Finnmark Scene. Som partnere med Finnmarksløpet A/S har de hvert år siden stilt med et ambulerende konsertshow som har gjestet de mest sentrale sjekkpunktene gjennom uken løpet varer.⁶¹ Fra 2015 har de fått følge av Finnmarksløpets Siida, et initiativ i regi av løpets samarbeidspartnere med Sparebank1 Nord-Norge i spissen, som bidrar med ulike aktiviteter og samisk kulturtilbud for publikum på de samme sentrale sjekkpunktene.⁶² I flere år hadde de stor suksess med en barneforestilling om hundekjørereren Balto. Han skal kjøre Finnmarksløpet, det er bare ett problem – han har glemt å ta med seg hundene.

Kulturtilbud knyttet til Finnmarksløpet har i sum utviklet seg over tid i dynamikk mellom ønsket om å trekke mer publikum og som følge av økt publikumsinteresse. Noen av disse ble opprettet av løpsarrangørene selv, eller av Finnmarksløpet A/S sine partnere, og noen oppstod på lokalt initiativ på sjekkpunktene, slik som næringslivsforeningens vintermarked i Tana. Andre var eksisterende eventer som ble flyttet til løpsuka for å gi synergieffekt, slik som det tradisjonelle Bossekopmarkedet og Studentuka, noe som etter hvert utviklet seg til det felles kulturløftet Borealis Vinterfestival i Alta.⁶³ Alle disse aktivitetene var med på å binde løpet tettere til både næringsliv og lokalbefolkning, og medvirket til den økende turismen.

En nyvinning som gjorde løpet mer tilgjengelig i sin helhet, var innføringen av GPS-sender på kjørerne. Det ble testet ut på teten i 2009, og fra 2011 fikk alle kjørerne en sender i sleden.⁶⁴ Siden har det vært mulig for enhver å følge utviklingen, også ute i løypa, døgnet rundt. Det gjorde definitivt løpet mer tilgjengelig, men gjaldt fremdeles i hovedsak de mest interesserte. Det hadde vært noen spredte tilløp til nasjonale nyhetssaker om Finnmarksløpet i årenes løp, den mest omfattende da prinsesse Märtha Louise åpnet løpet i 2001. Hennes forhold til Ari Behn var da nylig blitt kjent, så prinsessens bevegelser ble nøye fulgt av media. Oppmerksomheten dryppet over på Finnmarksløpet, som fikk bred dekning i landets aviser som en følgekonsekvens.⁶⁵ Det ble imidlertid et engangstilfelle, og det største gjennombruddet for Finnmarksløpet mot en bredere publikumsflate kom via TV. Etter et par år med magasinreportasjer via lokale medier lyktes arrangørene å få gehør også hos den nasjonale kringkastingen. Med NRKs daglige sendinger fra løpet fra 2009 fikk arrangementet et helt annet og økende nedslagsfelt. Hver episode er på ca. en halvtime, og programmet går hver kveld den uken løpet går. Interessen har holdt seg jevnt høy over årene, og har opp mot en halv million seere.⁶⁶ Dette skyldes trolig en kombinasjon av ulike faktorer, hvorav landskapet og hundene, oppfatninger om det eksotiske og det ekstreme, og profilering av allment kjente kjørere som Lars Monsen, Jens Kvernmo og Jørgine Massa Vasstrand er blant attraksjonene. Mer nylige programserier viser at hund og hundekjøring har publikumsappell, noe som delvis har kommet i kjølvannet av og/eller i samspill

60 Finnmarksløpet programblad 1986 og 1991.

61 Kai Somby (Scene Finnmark), intervju, telefon, 4. november 2019.

62 Christian Larsen (Sparebank1 Nord-Norge), intervju, telefon, 15. november 2019.

63 Jørgen Kristoffersen (Alta kommune), intervju, Alta, 14. oktober 2019, og Ragnhild Vassvik (Finnmark fylkeskommune), intervju, telefon, 6. november 2019.

64 Gunnar Vian, intervju, Alta, 16. oktober 2019.

65 Trond Anton Andersen, intervju, Alta, 20. august 2019.

66 Krogh 2015 og Finnmarksløpet 2024c.

med Finnmarksløpet, og som har gitt synergieffekt med hensyn til interesseflaten.⁶⁷ Uansett har sendingene utvilsomt medført utvidet nasjonal oppmerksomhet og bidratt til å sette Finnmark på kartet for et langt bredere publikum enn de rent hundeløpsinteresserte.

Vinterens vakreste eventyr – løpet Finnmark samles om

Hva var det som gjorde det lille hundeløpet til et av landsdelens største idretts- og kulturarrangement? Som nevnt innledningsvis ble kjøring med hund og slede utviklet av urfolk i det sirkumpolare nord, men ikke på Nordkalotten. Den samiske befolkningen hadde hunder til vakt- og gjeterfunksjon, men brukte reinsdyr til trekking. Det er flere samiske utøvere innenfor langdistanse hundekjøring i dag, men aktiviteten har altså ingen historiske røtter i hverken samisk eller norsk tradisjonell virksomhet, i Norge er denne sporten et importert og moderne fenomen. Det var ikke Finnmarksløpet som innførte hundekjøring i nord, men arrangementet har helt klart bidratt til å gjøre det til en allment akseptert aktivitet, både som konkurransekjøring, rekreasjon og som næringsveg i forbindelse med turisme. Det var ingen selvfølge at det skulle bli en slik utvikling, for motstanden var til dels stor blant både lokalbefolkning, skuterkjørere og næringsliv. Størst skepsis og motstand var det, naturlig nok, fra reindriftsnæringen, for det byr på åpenbare utfordringer å sende tusenvis av polarhunder gjennom beiteområder. At hundekjøring likevel fikk slik gjennomslagskraft midt i et samisk kjerneområde, er et paradoks. Sametingspresident Silje Muotka har trukket fram god dialog og samhandling som helt nødvendig for å lykkes. Samtidig oppsummerte hun det som kan sies å være selve kjernen i arrangementets suksess, totalt sett: «Finnmarksløpet er en folkefest der vi kan feire alt det flotte Finnmark har å by på. Det skaper liv og røre i Alta og på sjekkpunktene, og bidrar til å skape attraktive lokalsamfunn som folk får lyst til å besøke og bo i. [...] Finnmarksløpet har blitt en viktig aktør for samfunnsutvikling i vår region.»⁶⁸

Denne artikkelen bidrar med et overblikk over den førtiårsperioden Finnmarksløpet har eksistert, og trekker fram noen av de omdreiningspunkt som har ført til arrangementets utbredelse og påvirkningskraft. Kildematerialet er rikelig, særlig med hensyn til medieoppslag og muntlige beretninger, men det finnes også skriftlige dokumenter, referater og rapporter. Temafeltet byr således på flere muligheter til å dykke dypere inn i ulike sider ved løpets historie, eventuelt ved også å knytte an til andre relevante hundeløp eller øvrig bruk av polarhunder. Ideen om et Finnmarksløp var delvis inspirert av Iditarod i Alaska, men der Iditarod fremdeles er et villmarksløp der ikke engang handlerne har tilgang til alle sjekkpunktene, så har Finnmarksløpet utviklet seg til et omfattende idretts- og kulturarrangement til glede for et stadig bredere publikum. Det lå mer til rette for en slik utvikling i Finnmark, der eksisterende infrastruktur gjør det mulig for hjelpeapparat, presse og publikum å følge løpet tett på, men det kom ikke av seg selv. Denne artikkelen løfter fram særlig tre faktorer bak arrangementets utvikling og nedslagsfelt. Med gravis større oppslutning av deltakere, også langvegsfra, økte sportifiseringen og fokuset på *prestasjonsorientering*, hvilket medførte et stadig mer komplekst arrangement som igjen frambrakte økt *profesjonalisering* av både organisering og kjørerne selv. Denne utviklingen skjedde i dynamikk med et stadig mer *omfattende samarbeid* med nærings- og kulturliv, som innså mulighetsrommet for eksponering som løpet bød på. Det er imidlertid viktig å påpeke at årsaksammenhengen mellom de tre framhevede faktorene ikke er udelt entydig, men i stadig

67 Eksempelvis *Monsen og hundene* (NRK), *Jens i villmarka* (NRK), *Jørgine – alene med flokken* (TV2), *Iskald* (NRK), som alle har referanse til eller spiller opp til deltakelse i FL.

68 Finnmarksløpet 2023.

gjensidig påvirkning i den videre utviklingen. Etter hvert fulgte det samspillet til en stadig større medieoppslutning, og med NRKs daglige sendinger fra 2009 fikk Finnmarksløpet et nasjonalt gjennombrudd.

Grunnleggerne av Finnmarksløpet drømte om et løp som kunne samle hele fylket. Lenge gikk traseene kun i den vestre delen, men med omleggingen av den lengste løypa østover via Kirkenes i 2003 hadde Finnmarksløpet vært innom nesten alle kommunene. Med gjeninnlemmelsen av Kautokeino og Masi i 2018 var ringen sluttet; arrangementet hadde lyktes å omslutte hele Finnmark. Løpet medfører økt aktivitet på og mellom ulike lokaliteter i Finnmark, ikke bare den uken løpet pågår, men også i lange perioder i for- og etterkant. Aktiviteten berører flere lag i samfunnet, forvaltningsnivå, store og små institusjoner, næringsliv og en multikulturell lokalbefolkning. Arrangementet er således med på å skape lokalt samhold, mening og identitet. Den omfattende mediedekningen, kombinert med løpets utstrekning i tid og rom, bidrar utvilsomt til å synliggjøre en for mange perifer del av landet. Finnmarksløpet kan dermed sies å være mer enn bare et hundeløp, det har utviklet seg til å bli et varemerke for sitt fylke, og et kulturelt løft både innad og utad.

Referanser

- Andersen, R. (1985). Hundekjørerforbundet splittet: Nomekjøerne presset vekk. *Nome-Norge*, (1), 5.
- Andreasen, S.M., Butz, C., & Waaler, R. (2019). Dog Sledding as a Field of Study and Research. I R. Waaler & K. Skjesol (red.), *Dog Sledding in Norway: Multidisciplinary Research Perspectives* (s. 277–302). LIT Verlag.
- Arctander, S.-M. (2005). *Finnmarksløpet: The World's Northernmost Sled Dog Race*. Norsk Bokforlag.
- Bowers, D. (2020). *Iditarod Race History*. Iditarod. The last great race. <https://iditarod.com/race-history/>
- Cellura, D. (1990). *Slädhundar: Kylans resenärer*. Steiffert & Co. Bokförlag.
- Chukhanova, A. (2018). "There is no other arrangement, which is bigger": A qualitative case study of event meanings for local communities in rural areas [masteroppgave, UiT]. Munin. <https://munin.uit.no/handle/10037/14842>
- Finnmarksløpet A/S. (2023, 16. mars). *En mirakelhistorie*. Finnmarksløpet.no. <https://www.finnmarksløpet.no/en-mirakelhistorie/>
- Finnmarksløpet A/S. (2024a, 7. januar). *Om Finnmarksløpet*. Finnmarksløpet.no. <https://www.finnmarksløpet.no/om-finnmarksløpet/>
- Finnmarksløpet A/S. (2024b, 7. januar). *Resultater*. Finnmarksløpet.no. <https://portal.finnmarksløpet.no/results>
- Finnmarksløpet A/S. (2024c, 7. januar). *En folkefest*. Finnmarksløpet.no. <https://www.finnmarksløpet.no/>
- Elias, N. (1971). The genesis of sport as a sociological problem. I E. Dunning (red.), *The sociology of sport: A selection of readings* (s. 88–115). Frank Cass.
- Goksøyr, M. (1988). *Sivilisering, modernisering, sportifisering – fruktbare begreper i idrettshistorisk forskning?* (Notater og rapporter fra Norges idrettshøgskole 90). Norges idrettshøgskole.
- Granås, B. (2018). Destining Finnmark: Placemaking through dogsledding. *Annals of Tourism Research*, 72, 48–57. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.05.005>
- Guttmann, A. (2004). *From Ritual to Record: The nature of modern sports* (2. utg.). Columbia University Press.
- Hjelseth, A. (2014, 7. februar). Mot en de-sportifisert idrett? *Forumbloggen idrottsforum.org*. <https://idrottsforum.org/forumbloggen/mot-en-de-sportifisert-idrett/>
- Hjelseth, A. (2016). Finnes idrett i nord? En metaanalyse. I H.C. Pedersen & E.Å. Skille (red.), *Utafor sporet: Idrett, identiteter og regionalisme i nord* (s. 308–324). Oplandske Bokforlag.
- Jæger, K. (2019). *Tourists and Communities in Rural Festival Encounters: A mutually beneficial relationship?* [doktorgradsavhandling]. Universitetet i Stavanger. <http://hdl.handle.net/11250/2593180>

- Jæger, K., & Mathisen, L. (2017). Co-creation in Events: Values of Volunteers and Volunteer Tourists at Iditarod in Alaska and the Finnmark Race in Norway. I A.M. Benson & N. Wise (red.), *International Sport Volunteering* (s. 21–28). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315511818-2>
- Jæger, K., & Viken, A. (2014). Sled Dog Racing and Tourism Development in Finnmark: A Symbiotic Relationship. I A. Viken, & B. Granås (red.), *Tourism destination development: Turns and tactics* (s. 131–150). Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781315550756>
- Knudsen, I.B. (2019). From Polar Exploration to Sled Dog Racing. I R. Waaler & K. Skjesol (red.), *Dog Sledding in Norway: Multidisciplinary Research Perspectives* (s. 15–44). LIT Verlag.
- Krogh, A. (2015, 11. mars). *Alle vil ha en bit av Finnmarksløpet*. NRK.no. <https://www.nrk.no/finnmarksløpet/seertall-finnmarksløpet-1.12253284>
- Leland, Ø. (1992, 6. mars). *Hundesportens nasjonaldag*. Finnmark Dagblad.
- N.N. (1984). Uhørt. *Nome-Norge*, (2), 3–4.
- Nilsen, N.K. (2017). *Sepp: En biografi om Leonhard Seppala*. Cappelen Damm.
- NHO Reiseliv. (2024, 7. januar). *Reiselivets Verdi: Destinasjonsanalyser*. Nhoiseliv.no. https://www.nhoiseliv.no/tall-og-fakta/reiselivets-verdi-destinasjon/?fbclid=IwAR3d1K8IKJ3ZKKMj3aWmGRUn79XOj3Ma9CFTS73UcL_Kz6G4uevnPRjj3M
- Smith-Simonsen, C. (2020a). *Vinterens vakreste eventyr: Finnmarksløpet*. Orkana Forlag.
- Smith-Simonsen, C. (2020b). Finnmarksløpets frivillige. I H.C. Pedersen & K.E. Johnsen (red.), *Altaboka 2020: Byen som møtested* (s. 151–167). Alta historielag.
- Tjora, A. (red.). (2013). *Festival! Mellom rølpe, kultur og næring*. Cappelen Damm Akademisk.
- Waaler, R., & Thomassen, T.O. (2019). Long-Distance Sled Dog Racing in Light of Modern Society. I R. Waaler & K. Skjesol (red.), *Dog Sledding in Norway: Multidisciplinary Research Perspectives* (s. 45–76). LIT Verlag.
- Aamot, K. (1979). Nordic Marathon. *Slædehundsporten*, 2(2), 6–12. <http://www.brungmarken.com/wp-content/uploads/2015/01/SH-2-78.pdf>